

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба рисолаи номзиди Қурбонов Диловаршо Мирзоевич дар мавзӯи «Аз таърихи мақулаҳои фазо ва вақт дар фаҳмиши назарияи нисбият» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзиди илмҳои таърих аз рӯи ихтисоси 07.00.10 – Таърихи илм ва техника (таърихи физика)

Рисолаи диссертационии Қурбонов Диловаршо Мирзоевич натиҷаи таҳқиқоти илмӣ-таърихӣ мебошад, ки дар он масъалаҳои мубрами таърихи физика дар мисоли таърихи назарияи нисбият, таърихи пайдоиши мафҳумҳои мақулаҳои фазо ва вақт андар дарки назарияи нисбият бахшида шудааст. Хулосаву пешниҳодот ва навиғҳои дар диссертатсия ва автореферат қайднамудаи муаллиф пурра ҷавобгӯ ва мувофиқ бо тахассуси 07.00.10 – Таърихи илм ва техника (таърихи физика) мебошанд.

Мавзӯи рисолаи номзиди Қурбонов Д.М. воқеан яке аз масъалаҳои мубрами таърихи физика мебошад, ки дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бори аввал аз рӯи рамзи 07.00.10 таҳқиқ ва баррасӣ гардидааст. Дигар ҷиҳати мубрамияти мавзӯ дар он содир мешавад, ки мақулаҳои “фазо” ва “вақт” аз назари донишмандони асримиёнагии тоҷику форс кам таҳқиқ гардидаанд, алалхусус дар иртибот бо назарияи нисбият.

Бинобар ақидаи муаллифи диссертатсия барои дарку фаҳмиши дурусти назарияи нисбият омӯзишу фаҳмиши мақулаҳои “фазо” ва “вақт” аҳамияти аввалиндараҷа доранд, ки ин фикр қомилан дуруст аст.

Бояд гуфт, ки хулосаҳои бобҳои баррасишаванда, хулосаи умумӣ ва мазмуну мундариҷаи таҳқиқоти Қурбонов Д.М. ба масъалаҳои мубрами таърихи физика бахшида шуда, бо тахассуси 07.00.10 – таърихи илм ва техника мувофиқати қомилдоранд.

Муаллифи диссертатсия аҳамият ва мубрамияти таҳқиқоти арзишманди ҳуудо бо фармони Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон доир ба эълумии солҳои 2020-2040 ҳамчун 20-солаи рушди илмҳои дақиқ ва табиӣ риёзӣ асоснок кардааст, ки

комилан дуруст буда, ҳатто гуфтан мумкин аст, аз бисёр чихат қобили дастгирист.

Дар муқаддима интихоби мавзӯ, муқаблаи он, дараҷаи омӯзиш ва навоари илмӣ он асоснок карда шуда, ҳадаф ва вазифаҳои таҳқиқ, пойгоҳи манбаҳои таҳқиқшаванда, аҳамияти илмию назариявӣ ва амалии қор ва чихатҳои навгонии он муайян ва тавсиф гардидааст. Инчунин дар муқаддима методи таҳқиқ, марҳалаҳои омӯзиш, саҳми шахсии муаллиф, таъйиди мавриди истифода ва ҳаҷму сохтори мавзӯ инъикос ёфтааст.

Боби якуми диссертатсия «Таҳлили илмӣ-таърихии давраҳои асосии консепсияи фазо ва вақт» ном дошта, аз се параграф иборат аст. Дар параграфи якум, ки «Марҳилаҳои асосии рушди фикру андеша дар бораи фазо ва вақт дар замонҳои қадим» ном дорад, масъалаи таърихи инкишофи фикру андеша дар бораи мақулаҳои фазо ва вақт дар замонҳои қадим, махсусан дар Юнони Қадим ва Ҳиндустони Қадим мавриди баррасӣ қарор гирифтааст.

Параграфи дуюми боби аввал, ки «Андешаҳои ниёғони асримиёнагии форс-тоҷик дар бораи фазо ва вақт» ном дорад, ба масъалаи таҳлили илмӣ мақулаҳои фазо ва вақт дар осори донишмандони маъруфи асримиёнагии форс-тоҷик Абубакри Розӣ ва Абуҳотаи Розӣ бахшида шудааст. Дар он қайд гардидааст, ки ниёғони тоҷикон дар масъалаи дарку фаҳмиш ва шарҳу баёни мақулаҳои фазо ва вақт аз донишмандони пешинаи аҳди антиқаи Юнони Қадим хеле пеш рафтаанд.

Дар параграфи сеюми боби якум, ки «Тасаввурот ва омӯзиши мафҳуми фазоӣ-вақтӣ дар таърихи назарияи нисбият дар МТМУ» ном дорад, ба таърихи омӯзиши НН-ро дар иртибот бо мақулаҳои фазо ва вақт ва мафҳуми фазоӣ-вақтӣ дар МТМУ бахшида шудааст.

Боби дуюми диссертатсияи Қурбонов Д.М., ки «Ташаккули фаҳмиши таърихии фазоӣ-вақтӣ дар сатҳи олами қабир (ОК) ва олами сағир (ОС)» номида шудааст, низ аз се параграф иборат буда, дар параграфи якум «Фаҳмиши мафҳумҳои умумии фазо ва вақт ҳангоми омӯзиши НН бо

маълумоти таърихӣ” иртиботи мақулаҳои фазо ва вақт бо НҲ ва НН дар курсҳои механика, элетродинамика ва оптика мавриди баррасӣ қарор гирифтааст.

Параграфи дуоми боби дуом “Ташаккулёбии қонуниятҳои фазой-вақтӣ ҳангоми омӯзиши қисмҳои физика” ном дошта фарогири масъалаҳои марбут ба мавҷҳои электромагнитӣ ва суръати рушноӣ буда, таърихи андозагирии суръати рӯшноӣ аз тарафи донишмандони гуногун дар солҳои мухталиф бо нишондода натиҷаи ҳосилкардашон дар шакли нақша нишон дода шудааст.

Дар параграфи сеюм, ки “Мухтасари таърихи назарияи нисбият аз Нютон то Эйнштейн ва баъд аз ӯ” ном дорад, фаҳмиши ПН, НН, ННХ ва ННУ аз даврони Галилею Нютон то замони Эйнштейну Планку Шрёдингеру Гейзенберг мавриди баррасӣ қарор гирифтааст.

Қурбонов Д.М. аҳамияти назариявӣ амалии кори худро дуруст баён кардааст.

Аҳамияти назариявӣ таҳқиқот. Рисола дорои арзиши илмӣ-назариявӣ ва илмӣ-таърихӣ мебошад. Маводи тадқиқот, хулоса, натиҷа, пешниҳод ва интишороти муаллиф метавонад ҳамчун манбаи омӯзишӣ дар соҳаи таърихи физика дар мисоли дарку фаҳмиши ПН, ННХ ва ННУ хизмати арзанда намоянд.

Аҳамияти амалии таҳқиқот:

- натиҷаҳои таҳқиқотро ҳангоми таълифи пажӯҳишоти ҷамъбасти оид ба таърихи физика дар Тоҷикистон ва берун аз он, ҳангоми хондани фанҳои элективӣ ва курсҳои махсус МТМУ ва МТОК-и кишвар, хусусан дар факултет ва риштаҳои тахассусии физикӣ метавон истифода бурд.
- натиҷаи омӯзиш метавонад дар шакли мақолаҳои илмӣ, илмию методӣ ва илмию оммавӣ барои донишҷӯёну унвонҷӯён, магистрантон ва докторантони PhD барои навиштани рисолаҳои тахассусӣ хизмат кунад;
- инчунин натиҷаи кор барои омӯзгорони МТМУ ва устодону омӯзгорони МТОК-и олии кишвар манфиатовар хоҳад буд;

– аз натиҷаи таҳқиқот, албатта дар навиштани монографияҳо ва маҷмӯаҳои таҳассусӣ муҳаккиқони соҳаи таърихи физика метавонанд васеъ истифода баранд.

Қурбонов Д.М. нуктаҳои ҳимояшавандаи диссертатсияи худро возеҳ баён кардааст:

– таҳаввул ва инкишофи таърихи физика дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва хориҷи кишвар, ташаккули омӯзиши таърихи ПН, ННХ ва ННУ ва самаранокии истифодаи он чӣхати омӯзиши донишҳои физикӣ барои бунёди ҷомеаи нав дар ҷумҳурӣ манфиатовар мебошад;

– таърихи азхудкунии донишҳои физикӣ ва махсусан дарки ПН, ННХ ва ННУ дар ҷараёни таълими физика дар ҷумҳурӣ – ҷузъе аз таърихи ташаккули илму техникаи тоҷик буда, омодагии мутахассисони баландихтисоси соҳаи таърихи физика дар ҷумҳурӣ мебошад;

– дар фаҳмиш ва азхудкунии мафҳумҳои фазо ва вақт, ПН, ННХ ва ННУ дар соҳаи таърихи физика аҳамияти арзанда дорад, ки дарку таълими он дар МТМУ ва МТОК-и кишвар вазифаи мутахассисони соҳа аст, ки ин масъала дар рисолаи мазкур ҳатталимкон баррасӣ гардидааст;

– тайёр кардани мутахассисони соҳаи таърихи физика омили муҳимми инкишофи илму техника дар ҷумҳурӣ мегардад;

– ташаккул ва рушди таърихи физика дар Тоҷикистон маҳсули меҳнати донишмандони табиатшинос ва махсусан мутахассисони соҳаи таърихи илм ба шумор меравад;

Навгони илмии таҳқиқоти Қурбонов Д.М. низ дуруст натиҷагирӣ гардидааст:

– аввалин маротиба таърихи ПН, ННХ ва ННУ дар ҶТ аз лиҳози таърихи илм ва техника мавриди баррасӣ қарор гирифтааст;

– аввалин маротиба дар таърихи илми ҷаҳонӣ саҳми олимони аримиенагии форс-тоҷик ҳамчун саромадони назарияи фазо ва вақт дар таърихи ПН нишон дода шудааст;

- аҳамияти омӯзиши таърихи физика дар мисоли таърихи ПН, ННХ ва ННУ бар мабной мақулаҳои фазо, вақт ва мафҳуми фазой-вақтӣ матраҳ гардидааст;
- таълими таърихи НН барои хонандагону донишҷӯёни МТМУ ва МТОК-и кишвар ба назар гирифта шудааст;
- дар доираи таърихи физика саҳм ва нақши физикдонони асримиёнагии форс-тоҷик ҳамчун аз саромадони НН баррасӣ гардидааст.

Дар натиҷа муаллиф **тавсияи истифодаи амалии** кори диссертатсионии худро хеле фаҳмо ва назаррас ба таври зайл баён кардааст:

1. Омӯзиш, пажӯҳиш ва шарҳи амиқу густурдаи таърихи ташаккули мақулаҳои фазо ва вақт берун аз чаҳорҷӯбаи таълимоти аврупогарой зарур аст. Дар ин самт омӯзишу пажӯҳиши афкори физикию фалсафии донишмандони Шарқи Қадим: Ҳиндустону Бобулистону Эрону Мисру Чини Қадим, ба назари мо, сафҳаҳои таърихи илму техникаро пурратар мегардонад.

2. Ба хусус омӯзишу пажӯҳиши амиқи осори табиӣтшиносиву риёзии ниёғони асримиёнагии тоҷикон бар мабной сарчашмаҳои муътамади камтаҳқиқ ва ҳатто дар аксари маврид таҳқиқнашуда, аҳамияти хоси таърихӣ-илмӣ дорад. Ногуфта намонад, ки ҳатто баъзе сарчашмаҳои ба хати кириллӣ чопшудаи ниёғони мо, ки бо заҳмату кӯшишҳои шарқшиносону таърихшиносон ва гоҳо адабиётшиносону файласуфон, гуфтан мумкин аст, аз назари илмҳои табиӣтшиносиву риёзӣ ва техникӣ тамоман кам таҳқиқ шудаанд, омӯхта шаванд.

3. Ҳангоми омӯзиши мавзӯҳои ПН, НН, ННХ ва ННУ месазад, ки ба таърихи рушди мақулаҳои фазо ва вақт, чигунагии мафҳуми фазой-вақтӣ диққати махсус дода шавад.

4. Барои омӯзишу пажӯҳиши таърихи физика ба омӯзиши осори табиӣтшиносиву риёзӣ ва фалсафии ниёғони асримиёнагии форс-тоҷик аҳамият дода, пайдарпайии ташаккул ва инкишофи мафҳумҳои физикиро аз

дунёи қадим ба Аврупои асримиёнагӣ мантиқан мавриди баррасӣ қарор додан лозим аст.

5. Барои дуруст ва амиқ сарфаҳм рафтани ННХ ва ННУ донишмандони таърихи ташаккули мақулаҳои фазо ва вақт, мафҳуми фазоӣ-вақтӣ ва ҳамчунин нақши суръати рӯшноӣ дар физикаи релятивистӣ зарур аст.

6. Дар курсҳои физикаи МТМУ ба омӯзиши ҳандасаи ғайриуклидусӣ, татбиқи доираи ҳандасаҳои уклидусӣ ва ғайриуклидусӣ ва нақши ҳандасаи ғайриуклидусӣ барои шарҳи НН, ННХ ва ННУ аҳамияти ҷиддӣ додан лозим аст.

7. Дар доираи МТМУ ташкил кардани курсҳои махсуси таърихи физика, математика, геометрия ва дар он ҷудо кардани соатҳои муайян доир ба саҳми ниёғони асримиёнагии форс-тоҷик дар пешрафти дониҳои табиӣ-шиносӣ риёзӣ аз манфиат ҳолӣ нахоҳад буд.

Бояд гуфт, ки диссертатсия бо забони содаю фаҳмои илмӣ таълиф гардидааст ва пурра фарогири мақсаду вазифаи мавзӯ мебошад.

Дар баробари муваффақиятҳо ба сифати эрод чанд нуктаро таъкид кардан ба манфиати кор мебошад.

1. Агарчанде муаллиф мафҳуми мақулаҳои фазо ва вақтро аз назари донишмандони асримиёнагии тоҷик хеле ҷолиб баён карда, ҳатто дар баъзе мавриб бартарияти онро нисбат ба давраи, ба истилоҳ, инқилоби илмӣ дар Аврупо қайд кардааст, хуб мешуд, ки сабаби камтаҳқиқи чунин падидаҳо низ қайд мекард.

2. Норасоии ҳандасаи уклидусӣ дар фаҳмиши назарияи нисбият, ба назари мо, васеътар инъикос мегардид, боз ҳам беҳтар мебуд.

3. Хуб мебуд, ки як параграф дар бораи фаҳмиши физикӣ, фалсафӣ ва риёзии мақулаҳои “фазо” ва “вақт” илова карда мешуд.

4. Дар автореферат ва диссертатсия гоҳо хатогиҳои имлоӣ ва техникаӣ ба ҷашм мерасанд.

Бояд гуфт, ки эродҳои баёншуда ҷузъӣ мебошанд ва бештар характери тавсиявӣ доранд, аз ин рӯ ба арзиши волои назариявӣ амалии

диссертациятаъсире надоранд. Муаллиф метавонад онҳоро дар таҳқиқоти ояндаи худ ба назар гирад.

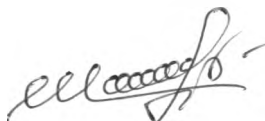
Мазмуну муҳтавои диссертациява фишурдаҳои он ба забонҳои тоҷикӣ ва русӣ мувофиқати комил доранд. Мундариҷаи қор дар мақолаҳои таълифнамудаи диссертант, ки 13 номгӯйро ташкил медиҳанд, пурра инъикос гардидааст.

Рисолаи диссертациони Курбонов Диловаршо Мирзоевич дар мавзӯи «Аз таърихи мақулаҳои фазо ва вақт дар фаҳмиши назарияи нисбият» тадқиқоти илмӣ-тахассусии анҷомёфта ҳисобида шуда, аз ҷиҳати арзиши назарӣ ва амалӣ ҷавобгӯ ба талаботи ҚОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аст ва муаллифи он сазовори соҳиб шудан ба дараҷаи илмии номзади илмҳои таърих аз рӯйи ихтисоси 07.00.10 – таърихи илм ва техника (илмҳои физика) мебошад.

Муқарризи расмӣ:

номзади илмҳои таърих,
муовини аввал, муовини ректор
оид ба таълими

Донишгоҳи давлатии Данғара
28.08.2023.

Шарифзода Бахтиёр

Нишонӣ: 735320, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш.-ки Данғара, кӯчаи Марказӣ, 25.

Донишгоҳи давлатии Данғара

Тел.: (+992) 8331222807; Почтаи электронӣ:

E-mail: dddangara_2013@mail.ru

Имзои Шарифзода Бахтиёрро

тасдиқ мекунам:

Сардори шуъбаи кадрҳо ва корҳои махсуси
Донишгоҳи давлатии Данғара

Асадуллоева Д.

28.08.2022.